

MÖTTEID ICOMi ÜLDKONVERENTSILT.

DAIMAR LELL

1.-7. septembrini 2019 toimus Kyotos 25. Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu ICOM (International Council of Museums) üldkonverents, millest võttis nädala jooksul osa rohkem kui 4500 delegaati 120 riigist. Konverentsi peakorraldajateks olid ICOMi sekretariaat koostöös ICOMi Jaapani Rahvuskomitee ning Jaapani Muuseumide Assotsiatsiooniga. Paralleelselt üldkonverentsiga pidasid oma konverentse paljud ICOMi alakomiteed.

Konverentsikeskuse peasaal.

Oma loomingulist filosoofiat tutvustab üks peaesinejaid Jaapani arhitekt Kengo Kuma. Tema põnevast ettekandest jäid kõlama järgmised mõtted:

- muuseumihooned on tänapäeval vaatamisväärsused, kunstiteoste erikategooria;
- muuseumid ise pole lihtsalt kastid, vaid kogukonna keskused, mootorid, käivitajad ja tööandjad;
- loodusest lähtuva kujunduse ja arhitektuuriga muuseumid olgu nagu mets, mida inimene saab nautida ning kuhu ta saab minna puhkama.

Oma töödes püüabki Kuma lähtuda ümbritseva looduse eripäradest ja detailidest.

**Odunpazari Moodsa Kunsti Muuseum (OMM)
Eskisehiris Türgis.**

8. septembril 2019 Anatoolia kultuuripealinnas Eskisehiris avatud Kengo Kuma loodud muuseumihoone on inspireeritud kuulsast kohalikust puiduturust ning traditsioonilistest Ottomani puithoonetest.

otsuste ettelugemise ning pidukõnede keskel.

Jaapanis toimus ICOMi üldkonverents esmakordselt. Kui võrrelda seekordset 2016. aastal Milanos toimunuga, siis korraldusliku poole pealt paistis enim silma kultuuride erinevus. Kui Itaalias suhtuti nii mõnessegi asja lõuna-euroopaliku küll-saab-mentaliteediga, siis jaapanlased seda endale ei lubanud. Kui üldjoontes võis sellise ülipüüdliku ning reeglitest kinnipidava korralduse plusspoolele kanda, siis mõni asi põhjustas osalejates kui mitte pahameelt, siis halba üllatust küll. Näiteks algas paljudele seekordne konverents avapäeval pikas registreerimise järjekorras (vabatahtlike poolt seda pidevalt ja püüdlult kahte viirgu joondades) seismisega, mis tähendas, et avamise ajaks konverentsisaali ei jõutudki. Muule maailmale oli kindlasti ka arusaamatu õhtuste seltskondlike ürituste täpne lõpetamine (väljakuulutatud kellaajast kinnipidamine), mis eriti Kyoto Rahvusmuuseumis toimunud lõpubanketil silma jäi. Meeleolukas jutuhoos muuseumirahvas aeti sisuliselt laiali, sest lõpuajaks oli ju märgitud 21.00!

Sisulise poole pealt on üldkonverentsid alati tiheda programmiga. Polnud erand Kyotos toimunugi. Seekordsele vajutas aga tugeva pitseri üliemotsionaalseks ning kohati tulisekski läinud arutelu uue muuseumidefinitsiooni üle. See, et ICOMi „prantsuse tiib“ tehtud tööga rahul pole ning midagi plaanib, oli juba enne Kyotot õhus. Et aga peaassamblee kohati juhitamatuks muutub oli üllatuslik, kuigi sellise asja sees olla oli kindlasti huvitavam ning kaasakiskuvam kui ühehäälsese

Kyoto rahvusvaheline konverentsikeskus siseõuelt vaadatuna.

Konverentsikeskuse kaks suuremat saali mahutavad kokku 3500 inimest ning kogu hoonekompleks võtab enda alla 1,5 ha suuruse maa-ala. Selles samas keskuses allkirjastati 1997. aasta detsembris Kyoto kliimaprotokoll.

Hoiatav silt konverentsikeskuse siseõuel.

Kes need toidunäppajad olid, päris kindlalt öelda ei oska, kuid arvatavasti oli tegu haugaslaste sugukonda kuuluvate mustharksabadega. Eestis on nad ülimalt haruldased külalised, kuid Jaapanis tavapärased. Kyotos oli neid tegelikult vähe tiirlemas. Küll aga nägin neid kümnete kaupa konverentsi väljasõidupäeval Amanohashidatel ning Inel rahulikku vaatluslendu tegemas.

Konverentsi teisel päeval osalesin museoloogia alakomitee ICOFOM sessioonil, kus museoloogia kui teadusharu ajaloost rääkides ikka ka uue definitsiooni juurde jõuti. Näiteks käsitles teemat ICOFOMi president (Kyotos valiti uueks juhiks aastateks 2019-2022 Rio de Janeiro ülikooli museoloogiaprofessor Bruno Brulon Soares) François Mairesse Sorbonne'i ülikoolist, kes põhjalikult museoloogide erinevate põlvkondade sidet rõhutades jõudis järelduseni, et uus muuseumidefinitsioon assambleele esitatud kujul lõikab läbi paljude identiteedi. „Uute asjade lisamine on väga oluline, aga me ei saa välja lülitada paljude identiteeti. Me satume nii eikuhugile!“, sõnas Mairesse, andes mõista, et uus definitsioon justkui kritiseerib või lausa eitab seni tehtut. Oma sõnade illustreerimiseks võrdles ta muuseumidefinitsiooni arengut läbi aegade, kus eelnevale definitsioonile on ühiskonna ning muuseumide arengust tulenevalt senini midagi juurde lisatud või on seda ümbersõnastatud. Seekordsesse uude definitsiooni oli Mairesse'i sõnul eelmisest jõudnud aga ainult neli sõna – ‘heritage’, ‘not for profit’, ‘research’ ja ‘exhibit’. Bruno Soares täiendas teda, et mineviku kritiseerimiseks peab seda tundma, kuid hetkel see nii ei paista olevat. Paraku ei pakutud (vähemalt sellel sessioonil mitte) välja ka mingit alternatiivset definitsiooni sõnastust, mistõttu ei tekkinud võimalust täpsemalt aru saada millega konkreetsemalt rahul ei olda. Bruno Soarese hilisem ülesastumine peaassambleel oli samuti lakooniline, uue definitsiooni vastuvõtmise edasilükkamist ja protsessi jätkumist taotlev. ICOFOMi sessiooni kriitilist meeleolu elavdas nõ „unustatud põlvkonna“ esindaja, aastatel 1989-1993 ICOFOMi eesotsas olnud hollandi mainekas museoloog Peter van Mensch, kes oma repliigi alustuseks andis kuulajaskonnale teada, et ta on veel vägagi elus ja täiesti tegev.

Olümpiamuuseumide Koostöövõrgustiku messiboks Kyotos.

Esiplaanil on 2020. aasta Tokyo olümpiamängude tõrvik, mis on valmistatud taaskasutatud alumiiniumist – 2011. aasta maavärina järgselt katastroofis kannatanutele püstitatud ajutiste elamute seintest. Olümpiatõrviku teatejooks Jaapani pinnal algab 26. märtsil 2020 Fukushima tuumajaama lähistelt ning läbib 121 päevaga kogu Jaapani. Deviisi „Lootus valgustab meie teed“ (*Hope Lights Our Way*) all toimuva jooksuga väljendatakse solidaarsust 2011. aasta maavärinas kannatada saanud piirkondadega, mis endiselt õnnetusest toibuvad.

ning sellele järgnenud purustav hiidlaine ja Fukushima tuumakatastroof löid Jaapani ühiskonda sellise haava, millest alles nüüd hakatakse toibuma. Looduskatastroofi katsutavatest kahjust suuremgi võis olla inimeste ja ühiskonna meelelaadi muutus, tekkinud sügav kurbus segamini tardumusega, süütunne, millegi parema peale mõtlemisel, isegi tahte jõuetus. Tokyo olümpiamängud kui midagi suurt ja nendeks ettevalmistumine on süstinud ühiskonda jälle positiivset energiat ning see kandub ka teistele elualadele. Selles mõttes on ühiskonna ootused ja lootused järgmise aasta mängudele suured. Avatava olümpiamuuseumi rüpes oleva olümpiauuringute keskuse uurimisteemade seas saab just spordi kui positiivsete väärtuste kandja mõju ühiskonnale olema kindlasti üks esmaseid. Sellisena näevad jaapanlased uue muuseumi väljundit kaugelt suuremana kui tavapärase kogumine, eksponeerimine ja hariduslik meelelahutus.

Väga filosoofiliste nootidega lõppes teadus- ja tehnoloogiamuuseumide alakomitee CIMUSETi sessioon. Õhku visati mitmeid küsimusi: kas tänapäevane innovatsioon ja tehnoloogia lahendab ühiskonna seniseid probleeme või hoopis tekitab uusi juurde?, kas muuseum aitab ära hoida terrorismi, näljahädasid, epideemiaid?, kas muuseumid võiksid olla ühiskonna ravimiteks? Ja lõpuks, kas kogu tehnoloogia on üldse

Muuseumidefinitsiooni arutelusid võis kuulda ja näha ka kuluaarides, nii sessioonide vaheaegadel kui kohvi- ja söögipausidel. See aga ei tähenda, et muudele teemadele tähelepanu poleks pööratud või midagi väljakuulutatut oleks ära jäänud. Programm oli tihe ja väga mitmekesine. Proovisin oma valiku teha selliselt, et kuulda ja näha võimalikult erinevaid teemasid ning muuseume.

Kohe esimesel päeval sain kokku vanade tuttavatega Lausanne'is asuvast olümpiamuuseumist. Nad olid Kyotosse saabunud lausa kümnekonna inimesega, et läbi viia olümpiamuuseumide koostöövõrgustiku sessioon ning tutvustada konverentsi raames toimunud messil võrgustikku ning loomulikult 2020. aasta Tokyo olümpiamänge. See sessioon sattus lõpetama 3. septembri õhtupoolset osa ning oli vaatamata suhteliselt väiksele osalejaskonnale väga küsimuste- ning kommentaaride rohke. Nii tuli see mõnus vestlusring enne selle loomulikku lõppu lihtsalt ära lõpetada. Eks sellele vihjasid viisakalt ka korraldajad, kui juba 10 minutit oli ajast üle mindud. Minu jaoks jäi sellest sessioonist kõlama Tokyos avatavast (avamine toimus nädal pärast ICOMi üldkonverentsi) Jaapani olümpiamuuseumist ülevaate teinud Jaapani Olümpiakomitee asepresidendi Kiichiro Matsumaru tõdemus, et 2011. aasta maavärin (üks aegade tugevamaid üldse)

Väljasõit Amanohashidatele.

Konverentside tava on, et üks päev programmis on ette nähtud võõrustajariigi vaatamisväärsustega tutvumiseks. Kümnete pakkumiste seast valiku tegemine on muidugi keeruline, kuid ilmselt vale valikut pole.

Siin piltidel ülalt vaade Amanohashidatele, mida on nimetatud üheks Jaapani kaunimaks vaateks; Nariaiji tempel; Ine kalurimajad (Funaya) ja Chionji templi iseteadlik kass.

vajalik? See on võimaldanud kõigile ligipääsu tuhandetele küsimustele, aga vastuseid neile ei saada (endiselt). Kui enne oli kümme vastusetu küsimust, siis nüüd on tuhat ja homme võib-olla kümme tuhat. Ettekannetega esinesid selles sessioonis Ungari innovatsioonimuuseum (huvitav märksõna: aegade muutumise eksponeerimine), Taani teadus- ja tehnoloogiamuuseum, Kanada teadus- ja innovatsioonimuuseum (väga suure kollektsiooniga, nii arvuliselt kui mõõtmetelt, muuseum) ja Iraani rahvuslik teadus- ja tehnoloogiamuuseum.

Kui CIMUSETi sessioonil astusid üles suured ja tehnoloogiliselt võimekad muuseumid, siis kirjanike- ja heliloojate muuseumide alakomitee ICLCM kokkusaamisel oli fookus just väikestel muuseumidel. Nii mõnedki seal tutvustatud tegemised (digimisprojektid, haridusprogrammid, tehnoloogilised katsetused) tundusid vägagi tuttavad ja tekitasid tunde, et kuigi riigid on erinevad, siis mured ja rõõmud on lõppkokkuvõttes sarnased. Läbiva joonena rõhutasid kõik esinejad kogukonna kultuurikeskuseks pürgimist või juba olemist. Ja seda isegi siis kui asutakse sellises metropolis nagu Moskva (Sergei Jessenini muuseum).

Kuna mul oli varasemast olemas väga eriline kogemus (tohtu järjekord õhtul enne kaheksat ning seejärel kannatlikus hanereas muuseumi läbimine peaaegu mitte ühtegi originaaleset nägemata) Amsterdamis asuva Anne Franki Majaga, siis tundus põnev ära kuulata ja vaadata ICMEMO (memoriaalmuuseumide ja isikuvastaste kuritegude mälestamise rahvusvaheline komitee) sessioon, mille ühendavaks lüliks oligi just Anne Franki narratiiv laiemalt ning selle mõju ja eeskuju. See õhtupoolik seal nõ raske teemaga muuseumide mõttevahetusel, mida täiendas tugev äike õues akna taga, oli väga mõtlemapanev ja ilmetas suurepäraselt muuseumide uuenenud rolli ning ootusi neile 21. sajandi ühiskonnas.

Kyotos asuvat Kiyomizu templit (Kiyomizu-dera) on nimetatud mitte ühe ususekti, vaid kõikide templiks.

Jaapan on ruumikokkuhoidlik.

Jaapanis on paljud asjad meie jaoks kitsad või pisikesed. Sellised autod on tavapärased ning igati sobilikud kitsastele tänavatele või garaažide ülemistele korrustele (riiulitele). Väiksemat kasvu inimesed võivad Jaapanis kindlasti katsetada kapselhotellidega.

kriminaalsemaid paiku. Narkokartellide sõda ning sellega kaasas käinud kuritegevus nõudis hulgaliselt ohvreid, purustas peresid ning sundis lapsi kuritegevuse haardesse. 21. sajandil, olukorra paranedes, hakati erinevate ohvriabi programmide raames arutlema, kuidas seda vägivalda kirjeldada ja paljastada, kuidas

Minu eespool kirjeldatud kogemus Anne Franki Majaga leidis kinnitust ka nendepoolses ettekandes, kus kirjeldati rahvarohkusest tingitud probleeme – pikad järjekorrad, turvalisus, linnavalitsuse rahulolematus, et seal on kogu aeg inimeid, kes sööb, joob ning reostab jne. 2018. aastal toimusid mitmed muudatused – loodi e-piletite süsteem, mis kaotas järjekorrad. Sisse pääseb nüüd korraga 85 inimest, kes teavad täpselt, millal tulla. Juurde ehitati garderoobi osa, tänu millele ei sattu inimesed enam märgade riide, kottide ning vihmavarjudega kitsukesse majja. 2018. aastal oli neil 1 226 000 külastajat ning edaspidi loodetakse seda numbrit enam mitte kasvatada. 1980. aastal arvati, et 350 000 külastajat aastas võiks olla lausa unelmate piir ning keegi ei uskunud tänaseid numbreid. Ka Anne Franki originaalpäevik on nüüd vaatajate ees ning üldse annavad ümberkorraldused suurema võimaluse keskenduda sisulisele tööle. Näiteks läbi tänaselgi päeval aktuaalse Anne Franki narratiivi demokraatlike väärtuste teadvustamisele, kohati lausa kaitsmisele.

Sessiooni teised esinejad rõhutasid Anne Franki loo olulisust nendegi kontekstis. Näiteks Sloveenia kaasaegse ajaloo muuseum (teemad: II maailmasõda, 20. sajandi lõpu Jugoslaavia sõjad ning toonase riigi lagunemine, etnilised konfliktid), kelle suur eesmärk ongi kaasa aidata uue aja võtmes uue põlvkonna kasvatamisele. Või Taivani AMA muuseum (avati 8. märtsil 2016), mis kõneleb naiste vastasest kuritegudest II maailmasõjas (loputusnaised), mis üldistatuna – naiste-, aga ka lastevastane vägivald – on äärmiselt aktuaalne tänasel päeval kõikjal maailmas.

Väga eriline oli Kolumbias Medellinis asuva Museo Casa de la Memoria (Mälestuste maja) idee. Medellin oli teatavasti 20. sajandi lõpukümnetel üks maailma

austada ja mälestada ohvreid ning samas vaadata tulevikku, et see kõik enam ei korduks. Leiti, et parim viis selleks on luua interaktiivne kaasav muuseum ning selle alt käivitada haridus- ja kogemusprogramme. Museaale sellesse muuseumisse kogutakse, aga ka luuakse tegevuste käigus (mälestuste interpretatsioonid). Muuseum avati 2012. aastal.

Kyoto Rahvusmuuseumi maskott Torarin.

Maskoti idee on pärit Rinpa maalikooli kunstniku Ogata Korini (1658–1716) 18. sajandi alguse maalilt. 'Tora' tähendab tiigrit ja 'rin' on lühend Rinpast.

järeldusele, et terve nädal tuliseid diskussioone uue muuseumidefinitsiooni ümber tekitas uue fooni iseenda tööde ja tegemiste nägemisel. Maailm sai juurde üle 3000 inimese, kes muuseumist kui sellisest (mis sest, et seal sees igapäevaselt ollakse) mõtlemiseks aja maha võtsid ja seda kodus kindlasti jätkavad. Ning see on hea!

2022. aastal toimub ICOMi üldkonverents Prahhas. Sinna jõuab Eestist vähem kui poole päevaga!

Selles sessioonis osaledes said selgemaks või mõistetavamaks nii mõnedki eelnevatel päevadel õhku visatud küsimused. Kas muuseumid võiksid olla üheks ühiskonna ravimiks? Jah, selleni on mitmel pool maailmas jõutud. Muuseumid oma tegevuse mitmekesisuses võimaldavad seda. Kas sellised muuseumid vastavad varasemale ettekujutusele muuseumidest? Ei, kindlasti mitte. Traditsioonilised etnoloogia- või kunstimuuseumid erinevad neist loomulikult tunduvalt. Kas üks välistab teist? Ei, kindlasti mitte. Ja lihtsustatult – muuseumidefinitsioon vajab uuendamist. Kuigi jah, seda küsimust õhus polnudki. Küsimus oli sobivuses ehk monoloogi ja dialoogi vahel ühendussilla loomises.

Ja lõpetuseks. Taoliste suurürituste üks võlused on põnevad kohtumised. Konverentsi lõpuõhtul sattusin Kyoto Rahvusmuuseumi õuel kõrvuti istuma küpses eas paariga. Tegemist oli aastakümneid ICOMi üldkonverentsidel osalenud ning seal ka teineteist leidnud (milline suurepärase lugu muuseumiperest!) austerlanna Hadwig Kräutleri ja norralase Harald Mehusega. Mõlemad, nii oma kodumaal kui rahvusvaheliselt tunnustatud muuseumiinimesed. Sundimatu vestlus viis lõpuks välja küsimuseni – milles võiks seisneda lõppenud ürituse olulisus? Üsna üksmeelselt jõudsime